

REVIZUIREA POLITICII DE APĂRARE ȘI SECURITATE A REPUBLICII MOLDOVA

NOTĂ ANALITICĂ

Viorel Cibotaru și Nicu Popescu

REZUMAT EXECUTIV

Procesele politice din ultimul timp din Republica Moldova - alegerile prezidențiale, anunțarea alegerilor parlamentare anticipate, vorbesc de un sprijin popular masiv pentru lupta cu corupția, reformatarea clasei politice, ieșirea din lanțul de crize: sanitară, economică, socială, ecologică, demografică. Acest deziderat de schimbare dictează și un curs de reformare profundă a instituțiilor statului, inclusiv al sectorului de securitate și apărare națională.

Prezenta notă analitică este dedicată unor probleme și măsuri prioritare privind necesitatea efectuării unei analize strategice a sectorului de securitate națională, reformarea Armatei Naționale și a Serviciului de Securitate și Informații, elaborarea unui set de legi și strategii sectoriale pentru o politică integrată de apărare, securitate și politică externă a Republicii Moldova pe termen scurt, mediu și lung.

Pentru atingerea acestui scop este necesară declanșarea sub egida Președinției Republicii Moldova a unui proces amplu de reconfigurare a sistemului integrat de securitate și apărare națională. Dar este esențial ca acest proces să fie ghidat de autoritățile naționale competente în sectorul de securitate și apărare națională, cum este în primul rând Ministerul Apărării și Serviciul de informație și Securitate care la rândul lor trebuie de urgență reformatate și capacitate. Un rol important în acest proces îi revine diplomației militare și tradiționale, instrumentelor de cunoaștere strategică elaborate cu componenta de *intelligence* și cele de pregătire generală a populației, de creștere a nivelului culturii de securitate la nivelul întregii societăți.

În acest sens, procesul de reformă a sectorului de securitate are nevoie de implicarea inclusivă a tuturor actorilor politici pro-reformă, autorităților competente, societății civile, experților naționali, dar și a partenerilor internaționali ai Republicii Moldova care să asiste autoritățile naționale cu metodologii, expertiză și asistență tehnică necesară. Un pas în această direcție ar fi crearea unei Platforme publice de probleme de securitate și apărare de discutare și elaborare a ideilor și propunerilor pentru RSS, crearea unor comitete de consultare pe lângă Președintele Republicii Moldova și sub egida Consiliului Suprem de Securitate, grupuri de coordonare interinstituțională pe probleme cum ar fi cooperarea internațională în domeniul securității internaționale.

INTRODUCERE

Armatele și alte tipuri de forțe militarizate au intrat în secolul XXI cu un alt set de cerințe decât în trecut. Cu siguranță, rolul tradițional de apărare a suveranității naționale și teritoriale rămâne unul principal, mai ales în anumite condiții specifice Republicii Moldova. Argumente-virus care se vehiculează ani de zile precum că armata noastră nu este capabilă să lupte cu niciun potențial inamic sau că va pierde lupta în urma oricărui atac sau agresiune militară nu mai poate fi luată în serios și trebuie respinse. În multe cazuri aceste narative sunt inoculate în opinia publică în mod intenționat, exclusiv cu scopul de a-i bulversa pe cetățeni. Armata rămâne a fi absolut obligatorie ca instrument pentru apărarea teritoriului, urgențe civile, apărare cibernetică și contractarea războiului informațional.

O simplă paralelă istorică ne vorbește că orice atac militar din exterior poate și trebuie oprit o anumită perioadă de timp, cel puțin, oferind astfel timp decidenților să aplice tot arsenalul de măsuri diplomatice și politice internaționale care ar putea stopa sau limita agresiunea. Aceste principii de apărare stau la baza strategiilor unor state comparabile, sub anumite aspecte cu țara noastră. Să ne referim, de exemplu, la Finlanda, stat neutru, la hotar cu un vecin mult mai mare și puternic, care și-a dezvoltat capabilități militare de invidiat de asigurare a capacității de reacție în privirea oricărui tip de agresiune militară. În cazul Republicii Moldova, aceste riscuri nu neapărat sunt legate de posibilitatea unui atac direct din partea altor state, ci mai degrabă sunt niște scenarii de acțiuni *hibride* de tip *război proxy* cu antrenarea în acțiuni militare a trupelor străine staționate ilegal pe teritoriul țării și a forțelor armate a nerecunoscutelor autorități transnistrene. Este absolut evident faptul, că în aceste condiții capabilitățile militare ale Republicii Moldova trebuie să fie mai performante și mai consistente decât cele din stânga Nistrului. În același timp, tot mai multe state conștientizează faptul că apărarea pornește dincolo de hotarele lor, iar securitatea înseamnă mult mai mult decât apărarea de către militari a teritoriului și suveranității. Forțele armate moderne sunt tot mai mult chemate și solicitate să planifice, să susțină și să execute o varietate mai largă de roluri, misiuni și funcții noi și netradiționale pentru obișnuitele forțe armate. Astăzi, forțele armate primesc sarcini cu caracter militar și de securitate de tip nou, cum ar fi spre exemplu, realizarea de operațiuni de stabilizare, de salvare-deblocare sau acțiuni antiteroriste. În condițiile unor limitări bugetare crescânde, această nouă realitate determină totuși ca armatele să-și dezvolte unități cu capabilități cu un grad de flexibilitate extraordinar. În ultimul deceniu s-a discutat și s-a acționat mult pentru a răspunde la următoarele întrebări, cum ar fi: Ce fel de forțe trebuie dezvoltate ca să realizeze diverse misiuni? Trebuie oare ca în unele cazuri armata să fie înlocuită cu un anumit tip de forțe de securitate, cum ar fi forțele paramilitare de poliție? Este oare necesar să fie menținute toate tipurile de capabilități la nivel național sau există anumite posibilități de a raționaliza eforturile de apărare colectivă?

Criza globală de proporții, provocată de răspândirea rapidă a coronavirusului de tip nou (Covid-19), a determinat liderii mai multor state afectate să apeleze la forțele lor armate pentru a sprijini o gamă diversă de roluri. Forțele armate au fost chemate să intervină cu capabilități și acțiuni care, de cele mai multe ori, nu a fost cazul să fie accesate în alte crize din trecut. Odată cu intensificarea crizei și creșterea numărului de decese, forțele armate pot fi privite de factorii de decizie ca *ultima ratio*. E de așteptat că aceste solicitări vor continua, chiar dacă actuala criză va trece. Aceste probleme vor rămâne în topul îngrijorărilor la nivel național și internațional. Astăzi, mai mult ca niciodată, devine tot mai evident că sistemul public și instituțiile Republicii Moldova trebuie „împropățate”, reclădite, reformate, regândite, redimensionate și repornite. Chiar dacă azi în vizorul public se află cele mai afectate sectoare, cum ar fi cel sanitaro-medical, economic; chiar dacă politicienii prioritizează în planurile și narativele lor necesitatea imperativă de a reforma sistemul de justiție, lupta cu corupția endemică, pericolul izbucnirii unor noi crize majore din cauza riscurilor și amenințărilor tradiționale din zona de responsabilitate a sectorului de securitate și apărare națională nu poate fi deloc neglijat, ignorat sau uitat. Iar criza prin care trecem este și o deschidere pentru noi oportunități, viziuni și capabilități, pentru o nouă șansă de a face un efort de dezvoltare și afirmare.

PROVOCĂRILE CARE AFECTEAZĂ SECURIZAREA REPUBLICII MOLDOVA

Odată cu dinamizarea procesului de soluționare a crizei sanitare legate de pandemia COVID-19, se conturează și primele lecții la nivel global. Uniunea Europeană a formulat câteva concluzii-cheie cu privire la impactul pe care pandemia COVID-19 le-a generat pentru sistemele de securitate și apărare. Scopul acestora este de a pregăti confruntarea posibilelor consecințe de securitate în condițiile actualei pandemii și de a se pregăti mai bine pentru viitor. Astfel, într-un document recent al Uniunii Europene¹, se constată că forțele armate ale statelor membre UE joacă un rol esențial în confruntarea pandemiei prin sprijinul acordat autorităților civile și prin asistența transfrontalieră. În afara hotarelor sale, UE continuă să sprijine partenerii inclusiv și în cadrul misiunilor și operațiunilor civile și militare. State mici, care se confruntă cu provocări economice, politice, de securitate și demografice, cum este și Republica Moldova, nu pot și nu vor putea să se descurce singure cu propriile forțe. De aici și întrebarea: în ce context geopolitic Republica Moldova poate să-și asigure un nivel suficient de apărare și securitate în conformitate cu aspirațiile sale europene? Ce opțiuni de securitate ar trebui sau ar putea să valorifice ?

Republica Moldova, spre regret, a folosit insuficient posibilitățile de a-și consolida capacitățile sale de rezistență la efectele de criză prin consolidarea unor parteneriate externe. Ca și în alte regimuri autocratice, populiste și iliberale din regiunea noastră, guvernările Moldovei din anii precedenți a adaptat obiceiul prost de a ataca vehement opoziția politică, societatea civilă, mass media, mediul academic și universitar, grupurile și asociațiile de experți.

În zona problemelor de securitate și apărare națională deja există o serie de legi și documente determinante pentru Republica Moldova². Însă cadrul de politici necesită a fi revizuit, inclusiv pentru a redresa factori conecși care afectează sistemul de securitate națională, cum ar fi corupția endemică, care a denaturat și discreditat și cele mai bune lucruri făcute, semănând neîncredere în mințile oamenilor și descurajând voința politică. Marea majoritate a legilor, documentelor strategice și planurilor de implementare relevante au fost inițiate, elaborate, promovate, aprobate și monitorizate de societatea civilă, mediul academic, dar și de deputați în parlament și experți responsabili din cadrul partidelor politice. Astăzi există suficiente studii academice și elaborări practice privind dezvoltarea sistemului de securitate și apărare al Republicii Moldova, al forțelor sale armate, de la proclamarea independenței până în zilele noastre.

Cu toate acestea, se impune necesitatea stringentă de a acredita o nouă abordare atât a sistemului în ansamblu, cât și a procesului de funcționare a lui, în particular. Cuvântul cheie în această abordare este noțiunea de reformă a sectorului de securitate și apărare, care în diferite perioade ale dezvoltării Republicii Moldova era înțeles în mod diferit de diferiți actori politici și funcționari publici. Iar provocarea principală a acestui este că în istoria recentă a Republicii Moldova, puține reforme au fost duse până la capăt.

NECESITATEA REFORMEI SISTEMULUI DE SECURITATE

Conceptul de reformă a sistemului de securitate (RSS) a devenit important atât pentru factorii de decizie din țările din centrul și sud-estul Europei, cât și pentru comunitatea internațională abia în ultimele decenii. Deși comunitatea academică a încercat să definească termenul, el continuă să fie interpretabil în privința anumitor aspecte. Încercările de a defini conceptul de RSS au fost, în mare parte teoretice, deductive și normative. Una din interpretări acceptate în ONU este că reforma sectorului de securitate are drept scop crearea unui mediu sigur pentru dezvoltarea continuă, reducerea sărăciei, buna guvernare și statul de drept.³ Aceasta se bazează pe capacitatea statului de a atenua vulnerabilitățile poporului său prin dezvoltare și de a folosi o serie de instrumente politice pentru a preveni sau a aborda amenințările la adresa securității care afectează bunăstarea societății.

¹ COVID-19 -Lessons and Implications for EU Security and Defence. Brussels, 12/05/2020 - 15:53, UNIQUE ID: 200512_13

² NOTĂ: Conceptul și Strategia de securitate națională; Strategia securității cibernetice și Strategia securității informaționale; Strategia apărării naționale și strategia militară; Planul Individual de acțiuni al Parteneriatului NATO-Republica Moldova (IPAP).

³ <https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/projects/Support-to-the-Security-Sector-Reform.html>

VIOREL CIBOTARU ȘI NICU POPESCU

Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite consideră că RSS este „critică pentru consolidarea păcii și stabilității, promovarea reducerii sărăciei, supremația legii și a bunei guvernări, extinderea autorității statale legitime și împiedicarea statelor să recidiveze conflictele”.⁴ De aceea, pentru obiectul acestei analize, vom folosi o definiție operațională a Centrului de la Geneva pentru Guvernarea Sectorului de Securitate (DCAF), care a coordonat un studiu empiric pe tema reformei sistemului de securitate în sud-estul Europei, în cadrul Pactului de Stabilitate. DCAF consideră că reforma sistemului de securitate cuprinde cinci elemente: (1) *reforma este inițiată de liderii politicii în concordanță cu principiile democratice*, (2) *punctul de plecare este viziunea largă despre securitate* (3) *reforma cuprinde toate instituțiile de securitate națională*, (4) *reforma este un proces îndelungat* și (5) *reforma se concentrează nu numai pe structuri, ci și pe resursele umane*.⁵ Este absolut clar că astăzi este cea mai recomandabilă abordare a reformei în contextul situației catastrofale în care se află Republica Moldova.

Situația actuală, așadar, dictează necesitatea ca noul concept de securitate și apărare națională să fie formulat și inițiat de liderii politici noi, în aspirația lor de a accede la putere și de a guverna Republica Moldova. Pentru a avea răspunsuri la întrebările cu privire la esența noii politici de securitate și apărare a Republicii Moldova, este imperativ necesar de a rediscuta, reaborda, reexamina problemele mai vechi, riscurile și amenințările „tradiționale” și neschimbate de timp, dar și de a identifica formula optimă și avansa noi teme de interes național, care să ia în calcul elaborările și experiențele de ultimă oră în domeniul asigurării securității naționale.

Mai mult decât atât, merită să fie încurajat și promovat procesul de planificare strategică și de modelare a unei politici de apărare și securitate de viitor, care să includă și termenii de reziliență la războaie neconvenționale de tip nou (*hibride, proxy, informaționale*). Procesul trebuie să prevadă efectele și impactul dezvoltării tehnologiilor de *smart defence, artificial intelligence, outsourcing, cyber resistance și early warning*. E o sarcină aparte nu doar pentru autorități, responsabili din ministere și agenții guvernamentale, deputați în parlament, dar și pentru societatea civilă, mediul academic și universitar, comunitatea de experți și mass media. Metodologic, noile concepte strategice ale conducerii Republicii Moldova trebuie elaborate în consens cu varianta integrată de abordare europeană politică externă, apărare și securitate. Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, dar și cadrul actual de cooperare internațională în domeniul apărării și securității cu NATO și statele sale membre, creează oportunități importante în acest sens care trebuie valorificate.

O discuție distinctă trebuie purtată și despre forțele armate ale Republicii Moldova, despre componenta militară a documentelor strategice, despre Armata Națională și securitatea militară a statului. E adevărat, că spre deosebire de alte foste republici din URSS care aveau pe teritoriul lor formațiuni militare apte de luptă, ulterior transformate în forțe armate naționale, Republica Moldova a primit sub jurisdicția sa, în mare parte, unități militare, ale căror cadre de ofițeri și plutonieri au refuzat să depună jurământ de credință noului stat. Aceasta a dus la faptul că unitățile militare trecute sub jurisdicția Republicii Moldova au fost inapte din punct de vedere al capacității de luptă, destinației, efectivului, structurii, locului de dislocare. Armata Națională a început să se formeze pe o temelie principial nouă, utilizând doar baza tehnico-militară a fostelor unități militare. Dar în toată această perioadă, procesul creării forțelor armate și a sistemului național de apărare a decurs fără a avea la bază concepții și programe în domeniul securității naționale și a construcției militare în stat, sistematizate și coordonate cu interesele fundamentale ale statului. Deciziile în problemele construcției militare se elaborau de către Ministerul Apărării, ținându-se cont de viziunile și conceptele proprii, fără participarea nemijlocită a tuturor organelor de conducere și administrare ale statului.

Această discuție fundamentală – ce tip de forțe armate servesc cel mai bine statul Republica Moldova – sunt actuale și astăzi. În trecut au existat exerciții de analiză a riscurilor, de studii de *early warning*

⁴ Idem

⁵ Theodore Winkler. *Managing change. The reform and democratic control of the security sector and international order*. - in Security Sector Reform: Institutions, Society and Good Governance, edited by Bryden and Fluri (Baden-Baden: Nomos, 2003).

VIOREL CIBOTARU ȘI NICU POPESCU

și de prevenire timpurie a conflictelor, rezultatele cărora s-au regăsit în toate documentele strategice de politică de apărare și care vorbesc implicit de necesitatea existenței unor forțe armate adecvate amenințărilor și riscurilor la adresa independenței, suveranității și integrității statului. Cu toate acestea, mulți politicieni și experți din domeniu (marea majoritate a cărora provin din partidele de stânga pro-ruse, din mediul concetățenilor nostalgici) contestă necesitatea existenței unei armate naționale moderne. O bună parte din aceste narațiuni fac parte din acțiuni concertate din cadrul unor campanii propagandistice care vizează slăbirea statului Republica Moldova.

Unul din cele mai constante și subversive clișee de acest gen este că „*Republica Moldova nu are nevoie de armată, nu are cu cine se lupta și trebuie să ne dezarmăm*”. Aceste opinii răspândite de mai multe mijloacele de informare de masă, partide și mișcări politice, formatori de opinii subvenționate generos din finanțări obscure ne însoțesc de la fondarea statului nostru. Dar să nu uităm de faptul, că Republica Moldova se află printre grupul statelor care înregistrează cele mai mici cheltuieli militare la mai mulți indicatori relevanți cum ar fi ponderea acestora în buget și PIB. Datele Institutului Internațional de Cercetare a Păcii din Stockholm (SIPRI) privind cheltuielile militare la nivel global din 2019 arată foarte clar faptul că Moldova se află în compania statelor cu cele mai mici cheltuieli. Astfel, din cele 143 de state pentru care există date, Moldova se plasează pe poziția a patra de la coada clasamentului privind ponderea cheltuielilor militare din PIB (0.38%) și pe poziția a doua de la sfârșit privind cheltuielile bugetare (1.11%).⁶ Deși înregistrăm o performanță mai bună la capitolul cheltuielilor militare *per capita* (\$11), oricum facem parte din cele 20 de țări care alocă cele mai puține resurse pentru armată și apărare națională.

Nu în ultimul rând, reforma sectorului de securitate reclamă elaborarea și funcționalitatea unui sistem de acorduri și cooperări internaționale având în prim plan cooperarea cu NATO și partenerii săi, cu o notă specială în raporturile cu vecinii România și Ucraina, dar, bineînțeles, și cu SUA și statele europene occidentale care pot asigura sprijinul politic, diplomatic, strategic și de apărare în cazul unei amenințări de mai mare amplitudine, de natură strategică, împotriva Republicii Moldova.

Este foarte bine cunoscut faptul, că apropierea de Uniunea Europeană și aplicarea angajamentelor din Acordul de Asociere, sunt o componentă esențială a securității naționale. Din păcate, credibilitatea Republicii Moldova a scăzut masiv în raport cu UE din lipsa reformelor și stagnării. În acest sens, este necesar un efort important pentru a crește credibilitatea autorităților din Republica Moldova în raport cu actorii externi și cu cetățenii. Acest lucru se poate realiza doar prin accelerarea reformelor, promovarea și susținerea unei noi elite politice. Combaterea corupției, independența justiției și statul de drept sunt condiții absolut obligatorii pentru asigurarea securității economice și deblocarea relațiilor cu UE. Justiția nu este funcțională, iar lupta împotriva corupției e blocată. UE se poate îndepărta pentru că nu mai acceptă modelul practicat de statul nostru până acum. În actuala Strategie națională de apărare se stipulează, că Strategia Globală de Politică Externă și de Securitate a Uniunii Europene, menită să creeze un sistem paneuropean, dobândește o importanță deosebită atât pentru statele membre, cât și pentru cele partenere, deschizând noi oportunități de cooperare⁷. În următorii ani aceste intenții și oportunități trebuie valorificate și implementate la maximum, făcând, în acest sens, un pas foarte important spre integrarea deplină în Uniunea Europeană⁸.

Tot așa și relațiile cu România sunt extrem de importante pe dimensiunea integrării europene, militare și a securității, Republica Moldova fiind astzi la frontiera UE și NATO. Chiar în toiul crizei pandemice, România a demonstrat o dată în plus că este cel mai important partener, care poate oferi ajutor necondiționat și imediat pentru Republica Moldova.

⁶ https://www.sipri.org/sites/default/files/2019-04/fs_1904_milex_2018.pdf

⁷ Despre aceste oportunități a se vedea în: Viorel Cibotaru. *Concept of a European Security and Defence Union (ESDU)*, in: *Challenges, risks and threats for security in Europe. 11th Network Europe Conference Warsaw, 19th-22nd May 2019*. EIZ Publishing, Zurich, Swetzerland, 2019, 209 p.

⁸ Despre modalitățile de a beneficia în relațiile cu UE pe dimensiunea ESDP a se vedea aici: George Vlad Niculescu, Grazvydas Jasutis, Kakha Gogolashvili, Viorel Cibotaru, Hans-Jurgen Zahorka. *The Consolidation of Inter-Institutional Cooperation and Communication Mechanism on CSDP-related matters. Case Study: Republic of Moldova. Public Study Report*. Bruxelles, 2017.: file:///C:/Users/user/Documents/Din%20comp%20PLDM/diverse%202017/hiqstep_csdp_public_report_md_final.pdf

VIOREL CIBOTARU ȘI NICU POPESCU

În timpul apropiat va fi necesară și valorificarea la maxim a relațiilor cu NATO, în special ajutorul pentru consolidarea apărării, reforma și pregătirea Armatei și a structurilor de securitate națională. Perpetuarea acestui parteneriat este axat pe identificarea și utilizarea tuturor mecanismelor viabile necesare consolidării capacității de apărare a statului, obiectiv generat de noua arhitectură de securitate și stipulat în cadrul legal-conceptual actualizat - Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova-NATO (IPAP) și Procesul de Analiză și Revizuire a Parteneriatului (PARP). Din multitudinea argumentelor de securitate, care condiționează și reflectă gradul de fortificare a acestui parteneriat, este de menționat participarea Republicii Moldova la cele două inițiative „Platforma de interoperabilitate” și „Inițiativa de consolidare a capacităților de apărare”, formulate de Alianță în cadrul Summit-ului NATO din Țara Galilor (4-5 septembrie 2014) și aprobate în mai 2015. Nu mai puțin importantă este detașarea contingentului național la Misiunea NATO KFOR din Kosovo, care este posibilă grație suportului acordat de guvernele Italiei și SUA⁹. Parteneriatul pentru Pace va rămâne piesa forte în politica Alianței față de parteneri – deși potențialul său necesită a fi valorificat mai eficient. Astfel, contribuția PfP la procesul de reformă în domeniul securității și apărării în Republica Moldova a fost și continuă să fie extrem de utilă pentru Ministerul Apărării.

Un pilon important în acțiunea reformatoare a Republicii Moldova îl constituie Dialogul Strategic cu SUA. La 29 august 2019, Premierul Maia Sandu a declarat la întrevvedere cu John Bolton, consilierul Președintelui SUA pentru securitate națională: „Statele Unite reprezintă un partener strategic pentru țara noastră, iar fortificarea și modernizarea sectorului de securitate și apărare au un impact nemijlocit asupra asigurării independenței, suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova”.¹⁰

La 17 ianuarie 2020, SUA și Republica Moldova au subliniat, într-o ședință la Chișinău, angajamentul ambelor state de a-și aprofunda cooperarea în domeniul promovării statului de drept și combaterii corupției la nivel înalt în Republica Moldova. Statele Unite și Republica Moldova au convenit să coopereze în cinci domenii specifice pentru consolidarea statului de drept și a bunei guvernări: (a) realizarea reformelor semnificative în sectorul justiției, (b) consolidarea instituțiilor de combatere a corupției, (c) promovarea unei mass media și societăți civile libere și active, (d) îmbunătățirea transparenței guvernamentale și apărarea drepturilor omului pentru toți cetățenii. Statele Unite și Republica Moldova și-au reafirmat angajamentul continuu de aprofundare a parteneriatului bilateral și de continuare a colaborării pentru combaterea corupției, protejarea instituțiilor independente și instituirea justiției imparțiale pe care o merită poporul Republicii Moldova.¹¹

⁹ Mai multe detalii despre cooperarea de 25 de ani Republica Moldova-NATO găsiți aici: Dr. Viorel Cibotaru. *Moldova-NATO Relations in 25 Years – A Brief Overview*. In: *Changing security dynamics of Black Sea and Caspian Basin countries in light of their Partnership policy with NATO and other international players*. Istanbul, 2019, 116 p.

¹⁰ <https://gov.md/ro/content/premierul-maia-sandu-la-intrevederea-cu-john-bolton-consilierul-presedintelui-sua-pentru>

¹¹ <https://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/sua-si-r-moldova-au-convenit-sa-coopereze-in-cinci-domenii-specifice-pentru-consolidarea-statului-de-drept-si-a-bunei-guvernari/>

CONCLUZII

Așadar, pornind de la constatarea faptului că obiectivul strategic al Republicii Moldova trebuie să fie atingerea unor capacități militare minime, având la bază o strategie integrate de apărare și securitate națională pentru a contracara un potențial atac militar și a descuraja orice provocare de tip armat, pe termen mediu și lung. În același timp, Republica Moldova pe termen scurt trebuie să valorifice cadrul de cooperare regională cu Ucraina și Georgia, cooperarea internațională cu UE și SUA, dar și potențialul relațiilor de parteneriat cu NATO pentru evaluarea riscurilor, creșterea capacităților pentru contractarea eventualelor amenințări de securitate și interferențe militare convenționale și hibride.

Iată de ce, este necesar, în prima fază, investiția într-un sistem complex, modern și sofisticat de revizuire pentru a asigura cunoașterea și anticiparea mișcărilor adversarului potențial, în paralel cu construcția rezilienței Republicii Moldova față de diverse atacuri și interferențe externe la adresa securității, suveranității și integrității teritoriale a țării. Acesta presupune regândirea structurii Armatei Naționale, care să fie mult mai suplă, adaptată provocărilor și necesităților secolului XXI, din care să dispară componentele inutile și să apară capabilități și oameni pregătiți să folosească tehnica modernă pentru apărarea teritoriului național, cetățenii și integritatea statală.

Dincolo de existența instituțiilor democratice slăbite de prezența a sistemului cleptocratic și actorilor *proxy* controlați din afară, care trebuie remediate de urgență, provocarea principală a procesului de revizuire și modernizare a sectorului de securitate și apărare a Republicii Moldova sunt resursele financiare și umane limitate care să asigure formula minimală de forțe și capabilități militare de contracarare a oricărui tip de acțiune militară ostilă. Iată de ce, Republica Moldova are nevoie în primul rând de un proces riguros de auditare a sistemului de securitate și apărare națională care să permită identificarea necesităților structurale, financiare, operaționale și instituționale pe termen scurt, mediu și lung.

Acțiunea reclamă declanșarea sub egida Președinției Republicii Moldova a unui proces amplu de reconfigurare a sistemului integrat de securitate și apărare națională. Dar este esențial ca acest proces să fie ghidat de autoritățile naționale competente în sectorul de securității și apărării naționale, cum este în primul rând Ministerul Apărării și Serviciul de informație și Securitate care la rândul lor trebuie de urgență reformatate și capacitate. De asemenea, un rol important în acest proces îi revine diplomației militare și tradiționale, instrumentelor de cunoaștere strategică elaborate cu componenta de intelligence și cele de pregătire generală a populației, de creștere a nivelului culturii de securitate la nivelul întregii societăți. În acest sens, procesul de reformă a sectorului de securitate are nevoie de implicarea inclusivă a tuturor actorilor politici pro-reformă, autorităților competente, societății civile, experților naționali, dar și a partenerilor internaționali ai Republicii Moldova care să asiste autoritățile naționale cu metodologii, expertiză și asistență tehnică necesară.

RECOMANDĂRI-CHEIE

În contextual concluziilor enunțate mai sus propunem următoarele recomandări cheie generale și specifice de intervenție în perioada imediat următoare cu privire la revizuirea și reformarea sectorului de securitate și apărare națională a Republicii Moldova. Toate aceste propuneri nu contravin statului de neutralitate al țării. Din contra, anume fortificarea capacităților de apărare ale statului, inclusiv printr-o cooperare mai strânsă cu partenerii de dezvoltare ai țării, sunt o condiție cheie pentru asigurarea și respectarea neutralității Republicii Moldova.

I. Recomandări generale:

- Republica Moldova trebuie să valorifice la maxim relațiile cu NATO și UE în cadrul parteneriatelor și acordurilor existente care să vizeze consolidarea capacităților de apărare, reforma și pregătirea Armatei naționale, creșterea rezilienței și a capabilităților de a identifica și răspunde la interferențe convenționale și hibride, reforma și capacitarea sistemului de inteligență și de securitate națională.
- Republica Moldova trebuie să exploreze la maxim potențialul relațiilor și cooperării cu SUA în procesul de revizuire a sectorului de securitate. Republica Moldova trebuie să negocieze includerea în cadrul Dialogului Strategic cu SUA a chestiunilor care vizează consolidarea sistemului de apărare și securitate.
- Noua viziune strategică de securitate și apărare trebuie să includă consolidarea cooperării cu alte țări din regiune, membre și aspirate să devină membri NATO. Astfel, Moldova trebuie să-și consolideze cooperarea în sectorul de securitate și apărare cu Ucraina și Georgia, țări care astăzi sunt mai avansate în privința politicilor, capabilităților și experienței în sectorul de apărare și securitate. Statutul de țări asociate Uniunii Europene al Republicii Moldova, Georgiei și Ucrainei oferă un cadru extins de valorificare a oportunităților care țin de consolidarea rezilienței, securității cibernetice, de contractarea a interferențelor hibride.
- Republica Moldova trebuie să-și consolideze și extindă Parteneriatul Strategic de Apărare cu România în special prin:
 - a) semnarea unui acord bilateral privind asistența reciprocă în caz de acțiuni ostile directe împotriva Republicii Moldova de ordine teroristă, hibridă, cibernetică sau de altă natură;
 - b) crearea unor forțe militare convenționale comune (la nivel de batalion, apoi de brigadă), de tipul batalioanelor Polonia-Ucraina (POLUKRBAT) sau brigada comună creată de Lituania, Polonia și Ucraina (LITPOLUKRBRIG);
 - c) extinderea, consolidarea și instituționalizarea relațiilor pe dimensiunea protecției civile, crearea unor unități comune;
 - d) crearea unei unități (flotile) comune în delta Dunării, în subordine dublă - a Ministerului Apărării și Poliției de Frontieră, cu misiuni mixte militar/civile;
 - e) dezvoltarea relațiilor în domeniul industriei de apărare (în special, cu compania de stat ROMTEHNICA), crearea unor întreprinderi mixte de producere a munițiilor și de asamblare/reparare/reutilare a tehnicii militare.
- Crearea unei Platforme publice de probleme de securitate și apărare de discutare și elaborare a ideilor și propunerilor pentru reforma sectorului de securitate. Această platformă ar avea și scopul de a educa noua clasă de politicieni, activiștii din ONG și asociații private, tinerii cercetători și jurnaliști în problemele cheie ale sectorului de securitate. Iată și o listă de aceste probleme, teme, aserțiuni-cheie care ar putea constitui un subiect de interes major:
 - a) Conflictul „înghețat” în regiunea de est a Republicii Moldova, soluționarea așa-numitului conflict Transnistrean. Găsirea și implementarea efectivă a unei soluții durabile pentru rezolvarea acestui conflict, este cheia și elementul de bază a procesului de *Reintegrare* a țării și definitivării construcției statului modern Republica Moldova. O nouă viziune strategică nu poate să nu conțină și formule pentru aceste soluții, indiferent de fezabilitatea pe termen scurt sau mediu al acestora. Alternativ poate exista și un plan minim de soluționare, dar care în mod obligatoriu trebuie să conțină elementul evacuării trupelor ruse.

VIOREL CIBOTARU ȘI NICU POPESCU

- b) Consolidarea vectorului integrării europene, de diversificare și amplificare a cooperării euro-atlantice la limita interpretării noțiunii constituționale de „neutralitate permanentă”.
- c) Depășirea divizării identitar-teritoriale, perfecționarea cadrului legal de funcționare a autonomiei găgăuze, armonizarea procesului de emancipare națională cu respectul față de diversitatea lingvistică și culturală.
- d) Finalizarea eficientă a reformei profunde a sistemului de justiție, eliminarea practicilor de impunitate pe marile cazuri de corupție și delapidări ai banilor publici, de trădare de patrie în interesul altor state etc.
- e) Resetarea, reformarea, reinventarea sau crearea unor noi instituții din sectorul de securitate: internele, securitatea statului, lupta cu corupția și crima organizată, contraspionaj.

II. Recomandări specifice:

Pe dimensiunea de apărare (militară):

- Demararea, odată cu stabilirea unei noi majorități pro-reformă în Parlament și instituirea unui nou guvern plenipotențiar, a procesului de *Evaluare Strategică a Sectorului de Securitate și Apărare Națională*, adoptarea unei *Strategii (Convenții, Concepții, Plan)* de securitate națională și actualizarea Strategiei Naționale de Apărare și a strategiilor aferente (strategia militară, strategia de securitate cibernetică, strategia de securitate informațională, ecologică, economică, alimentară, energetică etc). Obiectivele majore ale acestui exercițiu politic ar putea fi: reziliența, în fața amenințărilor provenite din raioanele de est și interne; apărarea teritoriului în cooperare cu celelalte instituții de forță ale statului pentru o perioadă stabilă de timp (asta și ca nivel de ambiție); apărarea teritorială pe termen lung prin cooperare cu terțe state aliante (de unde nevoia sistemului de alianțe), participarea la misiuni externe pentru pregătire, interoperabilitate, prestigiu; consolidarea cercului de aliați necesari pentru propria apărare.
- Modernizarea efectivă, pe bază de cooperare internațională (multilaterală și bilaterală), a Armatei Naționale, în baza unor programe multianuale distincte pentru modernizarea care ar trebui să vizeze nu doar misiunile noi și tradiționale ale militarilor, dar și teme practic inexistente în spațiul public, cum ar fi:
 - a) structura și componența Armatei Naționale;
 - b) dislocarea și condițiile de cazare și de trai al miliarelor în termen și pe contract;
 - c) dotarea armatei cu armament și tehnică militară, corespunderea acestora standardelor internaționale;
 - d) amplificarea capacităților de instruire și exerciții de luptă a efectivelor militare;
 - e) dezvoltarea interoperabilității a militarilor din armata națională, a trupelor de carabinieri, subdiviziunilor speciale din cadrul sistemului penitenciar și SIS.
 - f) statutul militarului, locul și rolul militarilor în societate;
 - g) drepturile și obligațiile constituționale ale cetățenilor cu privire la apărare, valorile naționale și cele europene;
 - h) participarea militarilor moldoveni în operațiuni și misiuni de menținere a păcii peste hotare.

Pe dimensiunea securității cibernetice:

- Dezvoltarea conceptului, capacităților și cadrelor instruite pentru operarea sistemului de Cyber Security, Cyber Defence și Cyber Governance.
- Consolidarea operațională a unui CERT național;
- Constituirea și instituționalizarea unui organism independent care să întrunească reprezentanți ai actorilor naționali de securitate: MAI, SIS, STISC, MEI, AGE, MAEIE etc.,
- Stabilirea parteneriatelor mediului public-privat întrucât furnizorii de servicii și/sau infrastructurii critice la nivel de stat să colaboreze și să asiste după caz statul la menținerea integrității și securității naționale.

VIOREL CIBOTARU ȘI NICU POPESCU

- Dezvoltarea unui mecanism de avertizare timpurie de asistență a procesului de luare a deciziilor la nivelul conducerii politice a țării (Președinție, Parlament și Guvern) în probleme de securitate națională.

Pe dimensiunea intelligence:

- Obiectivul principal al serviciilor de informații în societățile democratice este de a proteja securitatea națională și valorile fundamentale ale unei societăți deschise folosind instrumentele informațiilor secrete. Reforma domeniului de intelligence ar trebui să vizeze nu doar restructurarea Serviciului de Informații și Securitate, dar și dezvoltarea abilității instituționale a statului de a anticipa acțiunile adversarilor și de a le combate eficient.
- Principala provocare în procesul de transformare a comunității intelligence este răspunsul la schimbare, care să asigure consolidarea eficienței misiunilor de intelligence. În acest sens, este necesară integrarea inovației cu celelalte componente care asigură eficiența activității de informații: strategie, doctrină, organizare, leadership, educație, practică și tehnologie. De asemenea, sunt importante utilizarea, în mod neconvențional, a tehnologiei comune și performante, valorificarea practicilor, concomitent cu transformarea culturală.
- Finalitatea transformării intelligence este de a asigura factorilor de decizie un sistem eficient de avertizare timpurie, o fundamentare adecvată a procesului de decizie, precum și flexibilitatea și capacitățile asimetrice defensive și ofensive necesare pentru a răspunde amenințărilor de securitate actuale și viitoare, aspecte care configurează avantajul strategic al unui stat.
- O direcție aparte a reformei domeniului de intelligence este dezvoltarea și perfecționarea mecanismelor de supraveghere a SIS, de redefinire a liniei de demarcație dintre serviciile de aplicare a legii și urmărire penală și serviciile de informații și contrainformații. Supravegherea este un mod de a asigura responsabilizarea publică pentru deciziile și acțiunile serviciilor de informații. Supravegherea are ca scop evitarea abuzului de putere, legitimizarea exercitării puterilor intruzive și atingerea unui rezultat mai bun după o evaluare a acțiunilor specifice. Consensul general, luat dintr-un raport al Comisiei de la Veneția și din alte studii academice, este că supravegherea ar trebui să fie o combinație de: a) control executiv; b) supraveghere parlamentară; c) corpuri de experți; d) control judiciar.

DESPRE AUTORI

Dr. Viorel Cibotaru este Director Executiv al Institutului European de Studii Politice din Moldova, cofondator al Centrului de Informare și Documentare despre NATO în Moldova. A studiat jurnalistica la Universitatea de Stat din Chișinău, este doctor în științe filologice. Este absolvent al Colegiului de Apărare NATO de la Roma și al Colegiului Regal din Londra. A urmat și cariera militară, este în grad de colonel, în 2015 a fost ministru al Apărării. Autor a zeci de studii și publicații, inclusiv în domeniul apărării și securității, soluționării conflictelor.

Nicu Popescu este directorul programului Europa Lărgită al Consiliul European pentru Relații Externe (ECFR, Paris). Nicu este doctor în relații internaționale la Universitatea Central Europeană din Budapesta, Ungaria. În 2019, Nicu Popescu a ocupat funcția de ministru al afacerilor externe și integrării europene a Republicii Moldova. Anterior, a lucrat ca analist senior la Institutul pentru Studii de Securitate al UE; consilier în domeniul politicii externe al primului ministru al Republicii Moldova; cercetător senior la biroul ECFR din Londra și cercetător la Centrul pentru Studii Politice Europene din Bruxelles (CEPS).



Institutul pentru Politici și Reforme Europene (IPRE) a fost înființat în martie 2015 în calitate de centru de analiză și cercetare (eng.: think-tank) independent, non-profit și apolitic. Misiunea IPRE este de a accelera integrarea europeană a Republicii Moldova prin promovarea reformelor sistemice, sporirea democrației participative și consolidarea rolului cetățenilor în procesele decizionale la nivel național și local.

IPRE este membru al Platformei Naționale a Forumului Societății Civile a Parteneriatului Estic (www.eap-csf.eu), co-inițiator al Forumului Parteneriatului Estic al Centrelor de Cercetare (EaP Think-Tank Forum) lansat în anul 2017 la Chișinău.

Adresa: Str. București 90, of. 20

Chișinău, MD-2001, Republica Moldova

Tel.: + 373 22 788 989

E-mail: info@ipre.md